

Tohtorikoulutuksen tavoitteet, järjestäminen ja hyvät käytännöt Tampereen yliopistossa

Hyväksytty rehtorin päätöksellä 14.12.2015 (D/1461/401.03/2015)

Tämä asiakirja on suositus, joka on tarkoitettu väitöskirjatutkijoiden, ohjaajien ja yliopistopalvelujen tueksi. Hyvillä käytännöillä tuetaan tohtorikoulutuksen tieteellistä tasoa, pedagogiikkaa, opintohallintoa ja laadunhallintaa kokonaisuudessaan. Tohtorikoulutuksella tarkoitetaan tässä myös tieteelliseen lisensiaatintutkintoon johtavaa koulutusta. Suositus koskee myös teatteritaiteen lisensiaatin ja tohtorin tutkintoa ja sen opin- ja taidonnäytettä eli väitöstutkimusta, johon sisältyy taiteellisia ja/tai käytännöllisiä osia.

Tieteenalayksiköt antavat omat yksityiskohtaisemmat määräyksensä ja ohjeensa tohtorikoulutuksesta ja väitösprosessista.

Tohtorikoulutusta koskevia yleisiä määräyksiä on yliopistolaisissa ja eräissä muissa laeissa, asetuksessa yliopistojen tutkinnoista sekä Tampereen yliopiston johtosäännössä, tutkintosäännössä ja opintojen arviointisäännössä. Myös Tutkimuseettinen neuvottelukunta sekä Tampereen yliopiston tiedeneuvosto, opetusneuvosto, yliopistopalvelut ja kirjasto antavat tohtorikoulutusta koskevia ohjeita ja suosituksia.

Tampereen yliopistossa tohtorin tutkintoa suorittavat ovat *väitöskirjatutkijoita* (engl. *doctoral researcher*). Myös työsuhteen tehtävänimike on väitöskirjatutkija. Teatteritaiteen tohtorin tutkintoa suorittavasta voidaan käyttää nimitystä *väitöstutkija* (*doctoral researcher*).

1. Tohtorikoulutuksen tavoitteet

Tohtorikoulutus toteuttaa Tampereen yliopiston strategista koulutus- ja tutkimustehtävää sekä yhteiskunnallista palvelutehtävää. Tohtorikoulutuksen avulla varmistetaan tutkimuksen ja opetuksen korkeaa laatua ja jatkuvuutta.

Tampereen yliopiston tohtoriohjelmat ovat tutkimukseltaan, koulutukseltaan ja ohjaukseltaan korkealaatuisia ja tunnettuja, ja ne houkuttelevat lahjakkaita ja motivoituneita hakijoita.

Yliopisto parantaa tohtorikoulutuksen laatua ja vaikuttavuutta tukemalla tieteenalayksikköjä suunnitelmallisessa korkeatasoisten kotimaisten ja ulkomaisten väitöskirjatutkijoiden rekrytoinnissa.

Tohtorin tutkintojen valmistumista tukevat huolellisesti suunnitellut ja toteutetut valintakriteerit ja valintamenettelyt. Tieteenalayksiköt varmistavat, että haku- ja valintaprosessi mahdollistaa hakijoiden luotettavan, tasapuolisen ja monipuolisen arvioinnin ja että väitöskirjatutkijoiksi valittavilla on riittävät edellytykset suorittaa tohtorin tutkinto.

Opintojen sujuvaa etenemistä ja tutkintojen tavoiteajassa valmistumista tuetaan myös opetussuunnitelmatyöllä, opintojen suunnittelulla, ohjauksella ja opiskelun rahoituksella sekä osallistamalla väitöskirjatutkijoita tutkimusyhteisöihin ja mahdollistamalla heidän osallistumisensa opettamiseen.

Täysipäiväisesti opiskelevalla väitöskirjatutkijalla on mahdollisuus laatia väitöskirja ja suorittaa muut tohtorin tutkintoon kuuluvat opinnot neljässä vuodessa.

2. Organisoituminen ja resurssit

Yliopiston tohtorikoulutusta koordinoi, arvioi ja kehittää yliopiston tutkijakoulu, joka toimii tiede-neuvoston ohjauksessa. Tutkijakoulu raportoi tohtorikoulutuksesta tiede-neuvostolle, joka tekee tohtori-koulutusta koskevia strategisia linjauksia.

Tohtorikoulutuksen opintohallintoon ja koulutuksen laadunhallintaan liittyviä asioita voidaan käsitellä myös opetusneuvostossa neuvostojen työjärjestysten mukaisesti. Asiat valmistelee ja esittelee ope-tusneuvostolle tutkijakoulun yliopistonlehtori.

Tieteenalayksiköt ja tutkijakoulu valmistelevat tohtoritutkintojen opetussuunnitelmia, opetus- ja arvi-ointimenetelmiä sekä opintojen ohjausta koskevia asioita tarpeen mukaan yhteistyössä yliopiston opintopalvelujen kanssa.

Tohtorikoulutus toteutetaan tohtoriohjelmina. Tieteenalayksikössä voi olla useampia tohtoriohjelmiä, ja tohtoriohjelma voi olla useamman tieteenalayksikön yhteinen. Tohtoriohjelmaa johtaa yksikön joh-tajan nimeämä vastuuprofessori. Tohtoriohjelmien vastuuprofessorit muodostavat tohtoriohjelmien ohjausryhmän, jonka yliopiston tutkijakoulu kutsuu koolle.

Tieteenalayksikössä on johtajan asettama tohtorikoulustuimikunta, joka ohjaa, seuraa ja kehittää yksikön tohtorikoulutusta, valmistelee ja tekee esityksiä tohtorikoulutuksesta johtokunnan ja johtajan päätettäväksi sekä tukee ohjaajia ja väitöskirjatutkijoita.

Yksikön johtaja vastaa tohtorikoulutuksen resursseista, ja tohtoriohjelman vastuuprofessori yhdessä tohtorikoulustuimikunnan kanssa huolehtii siitä, että johtajalla on riittävä tieto tarvittavista resurs-seista.

Tieteenalayksiköllä on verkkosivuillaan ajantasainen, ohjaajille ja väitöskirjatutkijoille tarkoitettu toh-torikoulutuksen opinto-opas.

Opiskelijaksi hyväksyminen ei edellytä varmuutta rahoituksesta eikä toisaalta merkitse lupausta ra-hoituksen järjestymisestä. Tieteenalayksikkö palkkaa väitöskirjatutkijan mahdollisuuksien mukaan koko tutkimuksen tekemiseen kuluva ajaksi, kuitenkin enintään neljäksi vuodeksi. Tieteenalayksikkö ja ohjaaja tukevat väitöskirjatutkijoita rahoituksen hankkimisessa.

3. Haku, valinta ja edistymisen seuranta

Opiskelijoiksi otettavien väitöskirjatutkijoiden määrästä päättäessään tieteenalayksikkö kerää ja hyö-dyntää ajantasaista tietoa kaikkien ohjattavien määrästä ohjaajaa kohden sekä aktiivisten väitöskir-jatutkijoiden määrästä. Yksikkö huolehtii ohjausresurssien riittäväydestä ja käyttää sitä yhtenä opis-kelijavalinnan kriteerinä.

Yksikkö kuvaa väitöskirjatutkijaksi haun ja valinnan menettelyt ja toimijoiden roolit ja vastuut.

Väitöskirjatutkija laatii tutkimussuunnitelman ja henkilökohtaisen opintosuunnitelman, joita päivate-tään opintojen ja tutkimuksen edetessä.

Väitöskirjatutkija raportoi edistymisestään kerran vuodessa tieteenalayksikön tohtorikoulustuimi-kunnalle suoraan tai mahdollisen seurantaryhmän kautta.

4. Ohjaus ja ongelmatilanteet

Väitöskirjatutkija tekee ohjaajansa kanssa ohjaussopimuksen tohtoriohjelman ohjaussuunnitelman mukaisesti.

Väitöskirjatutkijalla on vähintään kaksi ohjaajaa tai yksi ohjaaja ja seurantaryhmä. Ohjaajista toisen tulee olla tieteenalayksikön professori tai yksikköön työsuhteessa oleva dosentti ja toisen vähintään tohtorin tutkinnon suorittanut. Ohjaajilla on tehtävän edellyttämät tiedot ja taidot. Yliopisto tarjoaa mahdollisuuksia hyvän ohjauksen edellyttämien taitojen kehittämiseen. Ohjaajat sopivat työnjaostaan ja vastuistaan yhdessä ohjattavan kanssa ohjaussopimuksessa.

Väitöskirjatutkija on oikeutettu ryhmä- ja yksilöohjaukseen. Ohjaajan tulee järjestää väitöskirjatutkijalle mahdollisuus osallistua vastavuoroiseen vertaisohjaukseen. Tutkimusseminaarin lisäksi tulee hyödyntää erityisiä vertaisohjauksen ja -oppimisen menetelmiä kuten opintopiirejä, tuutorointia, työpajaoppimista ja -ohjausta sekä harjoittelua.

Ohjaajat varmistavat, että väitöskirjatutkija hallitsee hyvän tieteellisen käytännön. Hyvään ohjaukseen kuuluu urasuunnittelun tukeminen.

Mikäli ohjaussuhteessa ilmenee väitöskirjaprosessin etenemistä merkittävästi haittaava ongelma, väitöskirjatutkija tai ohjaaja tai molemmat yhdessä on velvollinen saattamaan asian tarpeettomasti viivyttämättä seurantaryhmän tietoon, ja jos sellaista ei ole, tohtorikoulutustoimikunnan tietoon. Jos väitöskirjaprosessin etenemistä haittaavaa ohjaussuhteen toimimattomuutta ei onnistuta korjaamaan, tohtorikoulutustoimikunta voi esittää väitöskirjatutkijaa ja ohjaajaa kuultuaan ohjaajan vaihtamista. Tieteenalayksiköt ohjeistavat ja kuvaavat menettelyn.

Mikäli väitöskirjatutkija ei edistä väitöskirjaansa eikä muita opintojaan, tohtorikoulutustoimikunta voi ohjaajaa (ja mahdollista seurantaryhmää) ja väitöskirjatutkijaa kuultuaan kuitenkin todeta ohjaussuhteen rauenneeksi. Väitöskirjatutkija pääsee uudelleen ohjattavaksi esittämällä realistisen etenemissuunnitelman. Mikäli väitöskirjatyö ei ole aiemmin edennyt toistuvista uusista suunnitelmista huolimatta, väitöskirjatutkijan on lisäksi pystyttävä esittämään työn edenneen ohjauksen keskeytys-tilanteesta.

5. Tieteenalayksikköjen ja tutkijakoulun opetus

Tohtoriohjelmien opetussuunnitelmat ovat osaamisperustaisia. Tohtoriopintojen laajuus on 240 opintopistettä. Tutkintoon kuuluu vähintään 40 opintopistettä muita opintoja kuin väitöskirja.

Tieteenalayksiköt järjestävät opetussuunnitelman mukaisia tohtoriopintoja.

Yliopiston tutkijakoululla on tieteenalayksikköjen hyväksymä opetussuunnitelma. Se järjestää tieteenalayksikköjen opetustarjontaa täydentävää opetusta tieteellisen tutkimuksen perusteista, tutkimusmenetelmätaidoista ja tutkija- ja työelämätaidoista. Tutkijakoulu huolehtii etenkin riittävästä hyvän tieteellisen käytännön opetuksesta.

Tutkijakoulun järjestämällä yhteisillä tohtoriopinnoilla on mahdollista korvata tohtoriohjelman opetussuunnitelmien opintoja. Korvaamisesta sovitaan opintosuunnitelmassa.

Tutkijakoulu koordinoi tieteenalayksikköjen väitöskirjatutkijoille avoimia kursseja yliopistossa ja tukee yksikköjä opetuksen tarjoamisessa. Se järjestää lisäksi seminaareja ja muita tilaisuuksia etenkin tohtorien työllistymisedellytysten parantamiseksi.

6. Väitöskirja, esitarkastus, väittely ja väitöskirjan hyväksyminen

Mitä seuraavassa todetaan väitöskirjasta, koskee soveltuvin osin myös teatteritaiteen väitöstutkimusta. Rehtorin 16.9.2015 hyväksymää Tampereen yliopiston opinnäyteohjetta noudatetaan soveltuvin, etenkin ohjauksen tavoitteita ja periaatteita koskevin osin liseniaatintutkielmissa ja väitöskirjoissa.

Väitöskirjojen tieteellinen laatu on strategisesti merkittävää yliopistolle, ja laatu on väitöskirjojen tärkein arviointikriteeri. Tieteenalayksiköt määrittelevät mahdollisimman tarkasti, millainen suoritus riittää hyväksytyksi väitöskirjaksi, ja huolehtivat, että sovittua linjaa noudatetaan. Yksikköjen määräyksissä otetaan huomioon tieteenalan kansalliset ja keskeiset kansainväliset käytännöt.

Väitöskirjan esitarkastus on väittelyprosessin tärkein tieteellinen laadunvarmistus. Väitöskirjalle määrätään vähintään kaksi esitarkastajaa, joista molemmat ovat riippumattomia tieteenalayksiköstä ja toinen lisäksi riippumaton Tampereen yliopistosta. Vähintään toisella on dosentin arvo tai vastaavat tieteelliset ansiot ja toisellakin tohtorin tutkinto. Molemmilla on tutkimuksen sisällön ja siinä käytettyjen menetelmien riittävä tuntemus. Teatteritaiteen väitöstutkimuksen toiseksi esitarkastajaksi voidaan määrätä ansioitunut taiteilija, vaikka tällä ei olisi tohtorin tutkintoa.

Esitarkastuksessa käytetään väitöskirjan arviointikriteereitä. Esitarkastus kohdistuu väitöskirjaan kokonaisuutena, ja lausunto annetaan ehdottomana: väittelylupaa puoltavana tai sen epäävänä. Esitarkastaja voi kuitenkin tästä erillään ehdottaa käsikirjoitukseen korjauksia ja muutoksia. Jos esitarkastajat esittävät väittelyluvan myöntämistä, sitä ei evätä ilman painavia perusteita, esimerkiksi perusteltua vilppiepäilyä.

Esitarkastukseen jätetty väitöskirjakäsikirjoitus ei ole julkinen, eivätkä esitarkastusprosessiin osallistuvat saa omassa tutkimustyössään siteerata, referoida tai muuten hyödyntää sitä.

Tieteenalayksiköt antavat määräykset väitöskirjan julkaisumuodosta ja siitä, missä muodossa ja kuinka väitöskirja on saatavilla. Yliopisto on sitoutunut avoimeen tieteelliseen julkaisemiseen, ja väitöskirjat julkaistaan avoimessa verkossa, ellei erityinen syy sitä estä. Julkaisemisprosessiin osallistuvat tahot varaavat riittävästi aikaa väitöskirjan julkaisemiselle.

Vastaväittäjäksi määrätään yksi tai kaksi Tampereen yliopistosta riippumatonta vähintään dosentin tasoista henkilöä. Teatteritaiteen väitöksessä vastaväittäjänä voi toimia ansioitunut taiteilija ilman tohtorin tutkintoa. Esitarkastaja voi toimia vastaväittäjänä vain erityisin perustein.

Kustos on väitöstilaisuuden puheenjohtaja ja virallinen valvoja. Kustoksena toimii tavallisesti väitöskirjan ohjaaja. Tehtävä voidaan antaa Tampereen yliopiston professorille tai tieteenalayksikön määräysten mukaan dosentille tai emeritusprofessorille. Kustos laatii väitöksestä kertomuksen, joka sisältää väitöksen kulun ja väitöskirjaa vastaan mahdollisesti esitetyt muut kuin vastaväittäjän huomautukset.

Väitöstä varten asetetaan arvostelutoimikunta. Toimikunta tekee tieteenalayksikön johtokunnalle esityksen väitöskirjan hyväksymisestä hyödyntäen esitarkastuslausuntoja ja vastaväittäjän lausuntoa sekä kuultuaan kustosta. Johtokunta päättää väitöskirjan hyväksymisestä. Työn ohjaaja ei osallistu asiasta päättämiseen.

Jos vastaväittäjä esittää väitöskirjan hyväksymistä, tieteenalayksikkö voi hylätä väitöskirjan vain erityisen painavin perustein, esimerkiksi hyvän tieteellisen käytännön vakavan loukkauksen vuoksi.

Tieteenalayksiköt laativat yksityiskohtaiset ohjeet esitarkastuksesta, väittelystä ja väitöskirjan arvioinnista ottaen erityisesti huomioon ulkomaiset esitarkastajat ja vastaväittäjät. Tieteenalayksikkö ja kustos varmistavat, että esitarkastajat ja vastaväittäjät ovat ymmärtäneet ohjeet ja väitöskirjaprosessin luonteen ja sen eri vaiheiden tarkoituksen.